

Διδασκαλία και αξιολόγηση
στα Αρχαία της Γ' ΓΕ.Λ. (Ο.Π.Α.Σ.) σχολ. έτος 2019-20
Παραδείγματα στην άσκηση «Παράλληλο κείμενο»

ΑΣΚΗΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ: ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ
Γ' ΓΕΛ ΟΠΑΣ (ΦΕΚ 2881 Β'/05.07.2019 ΆΡΘΡΟ 5, IV 1.ν.):

ν) δίνεται αδιδακτο παράλληλο κείμενο στη νέα ελληνική από την αρχαία ή νεότερη γραμματεία, ελληνική και παγκόσμια, και καλούνται να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση ερμηνευτική, με την οποία ζητείται να συγκρίνουν το παράλληλο κείμενο με το κείμενο αναφοράς.

1. Παράλληλο κείμενο αξιοποιήσιμο στις ενότητες Δ.Ε. 2 + 3
(του φακέλου υλικού)

Πλάτωνος Ευθύδημος, 281a-282b

Ο Σωκράτης αφηγείται (στον Κρίτωνα) τη συζήτηση που είχε την προηγούμενη ημέρα με τον νεαρό Κλεινία για τη σημασία της «επιστήμης».

- [281a] — Αλλά, δεν μου λες, <Κλεινία>, υπάρχει άλλο πράγμα που να διδάσκει την κατεργασία και την χρήση των ξύλων παρά η ξυλουργική επιστήμη;
- Όχι βέβαια.
- Και στην κατασκευή επίσης των εργαλείων η σχετική επιστήμη είναι βέβαια εκείνη που διδάσκει το ορθό.
- Μάλιστα.
- Το ίδιο λοιπόν και για την χρήση των αγαθών εκείνων που ανεφέραμε στην αρχήν, του πλούτου και της υγείας και του κάλλους, δεν είναι η επιστήμη η οποία καθοδηγεί και διδάσκει πώς να τα μεταχειριζόμαστε σωστά, ή μήπως κάτι άλλο;
- Η επιστήμη.
- Όχι, λοιπόν, μόνο την επιτυχία, αλλά και την ορθή πράξη (οὐ μόνον εὐτυχίαν ἀλλὰ καὶ εὐπραγίαν), καθώς φαίνεται, παρέχει η επιστήμη στους ανθρώπους σε όλα όσα έχουν ή κάνουν.
- Συμφωνώ.
- Και μα την αλήθεια τι το όφελος από όλα τα άλλα πράγματα, που μπορεί να έχει ο άνθρωπος, δίχως την φρόνηση και την σοφία; τι θα τον ωφελήσουν όσα και αν έχει και όσα και αν κάνει, όταν δεν έχει νου; Δεν είναι προτιμότερο να έχη/ει λιγότερα από τα άλλα και να έχει νου; Και, σε παρακαλώ, εξέτασε το πράγμα κατ' αυτόν τον τρόπον · όσο λιγότερα κάνει κανείς, δεν θα περιπίπτει και σε λιγότερα σφάλματα; Και σε όσο λιγότερα σφάλματα περιπίπτει, δεν θα βρίσκεται και σε λιγότερο κακή κατάσταση ; Και σε όσο λιγότερο κακή κατάσταση βρίσκεται, δεν θα είναι και λιγότερο δυστυχής;

— *Και βέβαια. (...)*

Και αφού μείναμε σύμφωνοι σε όλα αυτά, — Γιά να ανακεφαλαιώσουμε λοιπόν, είπα, Ω Κλεινία, φαίνεται πως όλα εκείνα, που ονομάσαμε στην αρχή αγαθά, δεν θα πει ότι μπορούν να θεωρηθούν αυτά καθ' εαυτά και εκ φύσεως αγαθά, αλλά το πράγμα, κατά τα φαινόμενα, έχει ως εξής· εάν μεν βρίσκονται στην εξουσία της αμάθειας, είναι χειρότερα από τα αντίθετα κακά, διότι παρέχουν περισσότερα μέσα δράσης στον ανόητο που τα κατέχει· εάν όμως εξυπηρετούν την φρόνηση και την σοφία, τότε είναι τα μεγαλύτερα αγαθά· καθ' εαυτά όμως δεν έχουν καμία απολύτως αξία ούτε τα μεν ούτε τα δε.

— *Μου φαίνεται ότι έχεις απόλυτο δίκαιο, όπως τα λες.*

— Ποιο είναι, λοιπόν, το συμπέρασμά μας απ' όλα όσα είπαμε; ότι γενικώς τίποτε από τα άλλα δεν είναι ούτε καλό ούτε κακό, εκτός αν εξαιρέσεις δύο μόνο πράγματα, την σοφία, η οποία είναι καλό, και την αμάθεια, η οποία είναι κακό.

— *Είμαι σύμφωνος.*

— Τώρα λοιπόν ας προχωρήσουμε και παρακάτω· επειδή όλοι οι άνθρωποι έχουν την επιθυμία και θέλουν να γίνουν ευτυχείς, είδαμε δε ότι για να γίνουμε τέτοιοι πρέπει να μεταχειριζόμαστε τα πράγματα, και μάλιστα να τα μεταχειριζόμαστε ορθώς, και ότι την ορθή χρήση τους και την επιτυχία, επομένως, μας την παρέχει η επιστήμη, πρέπει λοιπόν κάθε άνθρωπος με κάθε τρόπο και με όλες του τις δυνάμεις να επιδιώκει πώς να γίνει όσο το δυνατόν σοφότερος; ή όχι;

— *Μάλιστα.* [282b]

[επεξεργασία-διασκευή: Κ. Τσαλουχίδης]

Διατύπωση ερωτήματος

(άσκηση αξιολόγησης σχετικά με παράλληλο κείμενο, 10 μόρια)

Να παρουσιάσετε οργανωμένα τις κοινές ιδέες που υπάρχουν σχετικά με τη σημασία της φιλοσοφίας στα κείμενα αναφοράς (=ΔΕ 2, ΔΕ 3) και στο παράλληλο κείμενο.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ στην τάξη: ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
για την απάντηση στην ερμηνευτική ερώτηση με την οποία ζητείται να συγκρίνουν το
παράλληλο κείμενο με το κείμενο αναφοράς

Διδακτική επισήμανση:

Προκειμένου οι μαθητές/-τριες να μπορούν να απαντήσουν εύστοχα στην ερώτηση που αφορά στο παράλληλο κείμενο, χρειάζεται να τους υποστηρίξουμε διδακτικά, βοηθώντας να ασκηθούν στον εντοπισμό των νοημάτων/στοιχείων του παράλληλου κειμένου τα οποία τους ζητείται να συσχετίσουν με νοήματα/στοιχεία του κειμένου αναφοράς.

Οι ακόλουθες ερωτήσεις-ασκήσεις επεξεργασίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της διδασκαλίας/εξάσκησης των μαθητών, προκειμένου να απαντήσουν στη συνέχεια στην ερμηνευτική ερώτηση αξιολόγησης που αφορά στη σύγκριση παράλληλου κειμένου/κειμένου αναφοράς.

Ερωτήσεις Επεξεργασίας

1. Σε ποιες «επιστήμες» αναφέρεται ο Σωκράτης; Καταγράψτε στον παρακάτω πίνακα τις σχετικές πληροφορίες

Όνομα επιστήμης	Έργο της επιστήμης	Είδος της επιστήμης (με βάση την τριμερή διαίρεση του Αριστοτέλη στην ΔΕ1)

2. Πώς αξιολογεί ο Σωκράτης διάφορα ανθρώπινα αγαθά, όπως ο πλούτος, η ομορφιά, η υγεία και γιατί;
3. Ποια ιδιότητα του ανθρώπου έχει, κατά τη γνώμη του Σωκράτη, απόλυτη θετική αξία και ποια απόλυτη απαξία; Γιατί;
4. Να μετασχηματίσετε σε τυπικό συλλογισμό το επιχείρημα της τελευταίας παραγράφου. Να εντοπίσετε κοινές παραδοχές με τα κείμενα των Δ.Ε. 2+3.

2. Παράλληλο κείμενο για τη Δ.Ε. 3 (φάκελο υλικού)

Πλάτων, Γοργίας 484c-486a

Στον φιλοσοφικό διάλογο *Γοργίας* ο Πλάτων πραγματεύεται θέματα σχετικά με τη ρητορική και την πολιτική. Μεγάλο μέρος του διαλόγου καταλαμβάνει η συζήτηση του Σωκράτη με τον Καλλικλή, έναν Αθηναίο που έχει μαθητεύσει στους σοφιστές και πιστεύει ότι είναι φυσικό δικαίωμα του ισχυρότερου να ικανοποιεί κάθε επιθυμία του και να επιβάλλει την πολιτική του θέληση· διότι αυτό είναι το δίκαιο που υπαγορεύει η φύση (δίκαιο του ισχυροτέρου).

"ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ: Η φιλοσοφία, Σωκράτη, έχει τη χάρη της, αν ασχοληθείς μαζί της με μέτρο, στα νιάτα σου. Ακόμη κι αν είναι κανείς πολύ προικισμένος, εφόσον συνεχίσει να φιλοσοφεί και στην ωριμότητά του, αναγκαστικά θα αποξενωθεί από όλα όσα πρέπει να γνωρίζει, προκειμένου να γίνει ένας ολοκληρωμένος άνθρωπος. [...] Με τη φιλοσοφία είναι ωραίο να ασχολείται για μορφωτικούς λόγους και δεν είναι άπρεπο να φιλοσοφεί κανείς όσο είναι νεαρός. Όταν όμως μεγαλώσει και φιλοσοφεί ακόμη, τότε η περίπτωση είναι για γέλια και εγώ τουλάχιστον νιώθω για όσους φιλοσοφούν ό,τι νιώθω για όσους δυσκολεύονται να μιλήσουν και παίζουν σαν μικρά παιδιά. Τον νέο που δεν φιλοσοφεί τον θεωρώ ανελεύθερο άνθρωπο, που δεν είναι άξιος για τίποτα ωραίο και μεγάλο. Όταν όμως τον δω ηλικιωμένο να φιλοσοφεί και να μη σταματάει, μου φαίνεται πια, Σωκράτη, ότι ο άνθρωπος αυτός πρέπει να φάει ξύλο [...] δεν αξίζει να λέγεται άντρας, όταν φεύγει από το κέντρο της πόλης και από τις συγκεντρώσεις, όπου [...] οι άντρες διαπρέπουν, και βουλιάζει για την υπόλοιπη ζωή του σε μια γωνιά ψελλίζοντας με τρεις τέσσερις νεαρούς".

Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης παράλληλου κειμένου με κείμενο αναφοράς (10 μόρια):

Να συγκρίνετε τη θεώρηση του Καλλικλή για την κατάλληλη ηλικία ενασχόλησης του ανθρώπου με τη φιλοσοφία με την αντίστοιχη θεώρηση του Επίκουρου (στο κείμενο αναφοράς). Να ερμηνεύσετε τις διαφορές μεταξύ των δυο θεωρήσεων συνδέοντάς τις με τους βασικούς στόχους ζωής που προτάσσουν αντίστοιχα ο Καλλικλής και ο Επίκουρος.

Ή (εναλλακτικά):

Να συγκρίνετε τη θεώρηση του Καλλικλή για την κατάλληλη ηλικία ενασχόλησης του ανθρώπου με τη φιλοσοφία (στο παράλληλο κείμενο) με την αντίστοιχη θεώρηση του Επίκουρου (στο κείμενο αναφοράς) και να εντοπίσετε συγκλίσεις και διαφορές. Ποιον σκοπό υπηρετεί η ενασχόληση με τη φιλοσοφία σύμφωνα με τον Καλλικλή και ποιον σκοπό σύμφωνα με τον Επίκουρο;

Σύνθεση ερωτήσεων: Λ. Καλοκύρη και Κ. Τσαλουχίδης

3. Παράλληλο κείμενο για τη Δ.Ε. 3 (φάκελο υλικού)

Πλάτων Πολιτεία 540 a-c

Ο Σωκράτης αφού παρουσίασε τα στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα που αναλαμβάνουν στην ιδανική Πολιτεία οι φύλακες-επίκουροι, η ομάδα δηλαδή πολιτών που έλαβε ειδική εκπαίδευση, εκθέτει τώρα την εκπαίδευση και το έργο για το οποίο προορίζονται οι φύλακες-βασιλείς, δηλ. η ολιγάριθμη ηγετική ομάδα της ιδανικής Πολιτείας.

Όταν πια φτάσουν τα πενήντα, όσοι απ' αυτούς σωθούν¹ και αριστεύσουν σ' όλα γενικώς, και στα έργα και στις επιστήμες, καιρός πια να τους οδηγήσουμε στο τέρμα και να τους αναγκάσουμε να στρέψουν προς τα επάνω τα φωτεινά μάτια της ψυχής και ν' ατενίσουν εκείνο το ίδιο που δίνει το φως σ' όλα τα πάντα· κι αφού δουν τότε και γνωρίσουν το καθαυτό αγαθό, να το έχουν τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής των σαν πρότυπο, [540b] για να ρυθμίζουν επάνω του και τα δικά τους και της πολιτείας και των ιδιωτών τα ήθη, αφοσιωμένοι βέβαια τον περισσότερο καιρό τους στη φιλοσοφία, παίρνοντας όμως επάνω τους, όταν έρχεται η σειρά του καθενός, και το βάρος της διοίκησης και της εξουσίας, αποκλειστικά και μόνο για χάρη της πολιτείας και όχι σα να 'ταν τίποτα καλό για τους ίδιους, παρά υποχρέωση απαραίτητη· και τότε πια αφού μορφώσουν και άλλους κατά το παράδειγμά τους, να τους αφήσουν στο πόδι τους άξιους φύλακες της πολιτείας, όταν θα έρθει η ώρα τους να πάνε να κατοικήσουν στα νησιά των Μακάρων.

Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης παράλληλου κειμένου με κείμενο αναφοράς (10 μόρια):

Πώς αντιλαμβάνονται ο Πλάτων και ο Επίκουρος τον κατάλληλο χρόνο για την ενασχόληση με τη φιλοσοφία και ποιον ρόλο αναθέτουν στη φιλοσοφία, με βάση τα δύο κείμενα (αποσπάσματα);

¹ Πλάτωνος Πολιτεία, 539e-540a: Σωκράτης: Και κατόπι απ' αυτό θα πρέπει να τους κατεβάσεις πάλι σε κείνο το σπήλαιο και θα τους υποχρεώσεις να γίνονται αρχηγοί σε πολεμικές επιχειρήσεις και σ' άλλα αξιώματα κατάλληλα για την ηλικία τους (...)· και σε όλ' αυτά ακόμη πρέπει πάλι να δοκιμάζονται, αν θα μένουν ακλόνητοι σ' όλους τους πειρασμούς που θα τους τραβούν από παντού ή μήπως και παραστρατήσουν κάπως.

4. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ στο ΔΕ 4:

ΗΣΙΟΔΟΣ, Θεογονία, 104-136 (το παράλληλο κείμενο περιέχεται στον φάκελο υλικού, στη σελ. 47)

ΦΥΛΛΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ (κατά τη διδασκαλία, ως προεργασία για την απάντηση στην ερώτηση αξιολόγησης που αφορά στη συσχέτιση παράλληλου κειμένου με κείμενο αναφοράς.

- 1) Σε ποιους απευθύνεται ο ποιητής και τι ζητάει/ τι ρωτάει; Σε ποιους στίχους διατυπώνεται & ολοκληρώνεται το αίτημα του;
- 2) Ποιο ρόλο παίζουν οι υπόλοιποι στίχοι του αποσπάσματος;
- 3) Αφού διαβάσετε τους στ. 116-136 και συμβουλευτείτε τον ακόλουθο πίνακα να συμπληρώσετε τις πληροφορίες που δίνονται για κάθε μυθική μορφή, αλλά και το διάγραμμα της γενεαλογικής εξέλιξης.

Κακριδής*: Χάος, Γη, Έρως: πρωταρχική τριάδα. Είναι αυτογέννητες (όχι άν-αρχες), απέχουν χρονικά μόνο ως προς τη γέννησή τους.	Χάος - ↓	Γη (+Τάρταρα ζοφώδη) -πλατύστερνη -σταθερή έδρα των αθανάτων -με τους πλατιούς δρόμους ↓	Έρως -ο πιο ωραίος.. -παραλύει τα μέλη -δαμάζει καρδιά+ σύνεση θεών + ανθρώπων
	Έρεβος + Νύχτα ... ↓	Ουρανός : Όρη: Πόντος:	
	Αιθέρας+Ημέρα	Ουρανός+Γη→(Τιτάνες) Ωκεανός βαθυδίνης... Φοίβη χρυσοστέφανη & Τηθύ ερασμία	

- 4) Γιατί το Χάος δεν έχει γνωρίσματα; Γιατί ο Έρως δεν έχει απογόνους;

5. Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα που αφορά το έργο της Φιλοσοφίας, να διερευνήσετε αν παρόμοια προσέγγιση μπορούσε να εντοπίσουμε και στο συγκεκριμένο απόσπασμα του Ησιόδου.

«Η φιλοσοφία προσπαθεί να εννοήσει το πλήθος των δεδομένων ως μία ολότητα, εννοώντας με αυτό ότι πρέπει κανείς να μπορεί να ανακαλύπτει μέσα στα πράγματα μια έλλογα τακτοποιημένη συνάφεια. Το ατομικά προσδιορισμένο δεν υφίσταται τυχαία, αλλά έχει πραγματικά τον ορισμένο τρόπο του μέσα σε ένα συνεκτικότερο σύστημα. Εφόσον πρόκειται για την περιοχή των αντικειμένων, το σύστημα αυτό ξεδιπλώνεται στο χρόνο και το χώρο· εφόσον πρόκειται για τις αξίες, έχουμε να κάνουμε με μια πνευματική ιεραρχία. Ας προχωρήσουμε ακόμη ένα βήμα. Στην κατηγορία του χρόνου η ελληνική φιλοσοφία ερωτά ποια ήταν η αρχή και τι υπήρχε ήδη από την αρχή· προσπαθεί να δείξει καθαρά την πορεία από το ξεκίνημα ίσαμε τον σημερινό, διαφοροποιημένο, κόσμο ως μια κατά κάποιον τρόπο γενεαλογική διαδικασία. (Ο. Ζιγκόν**)

5. Ενασχόληση με τις ερωτήσεις του βιβλίου

*Ιω. Κακριδής, Ελληνική Μυθολογία, τ.2, σελ.17, Εκδοτική Αθηνών

** Όλοφ Ζιγκόν, Βασικά προβλήματα της αρχαίας φιλοσοφίας, σελ. 18, εκδ. Γνώση

5. Παράλληλο για τη ΔΕ 8

Ἐν καταγείῳ οἰκῆσει σπηλαιώδει

Γυάλινη τελικά η σπηλιά μας.
Αστραφτερή.
Κατάγεια βέβαια,
κι ας είμαστε εγκατοικοι των πάνω ορόφων.
Δεσμώτες χρυσωμένοι
άλλος εκούσια άλλος παραιτημένος
άλλος από τη βιοτή του ξοδεμένος.
Ν' ανάβουμε
με νυσταγμένη την ψυχή
πριν κι απ' το φως την τηλεόραση
μήπως και δανειστούμε φλόγα

ή βίο.

Να καταπίνουμε σκιές σκιών
ομοιωμάτων ομοιώματα
και να φρονούμε άφρονα ότι αυτός ο κόσμος.
Γυάλινο το κουτί να μας αλέθει
κι εμείς καθηλωμένοι απ' την ψευδαίσθηση
ότι το κυβερνάμε.
Ποιος Πλάτωνας λοιπόν.
Ο Καζαντζίδης.
Να σου δώσω μια να σπάσεις...
Προτού το γυάλινο κουτί μάς παραδώσει
σκιά σκιάς
στο ξύλινο -

[Παντελής Μπουκάλας, "Ρήματα", εκδ. ΑΓΡΑ, 2009]

**Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης παράλληλου κειμένου με κείμενο αναφοράς
(10 μόρια):**

Ποια στοιχεία της πλατωνικής αλληγορίας του σπηλαίου αξιοποιεί ο ποιητής για την οργάνωση του ποιήματος του; Συγκρίνετε το νόημα της πλατωνικής αλληγορίας και το νόημα που εκφράζεται στο ποίημα: σχολιάστε συγκλίσεις και διαφορές.

Η:

Στο ποίημα αναγνωρίζονται διακειμενικές αναφορές στην πλατωνική αλληγορία του σπηλαίου. Εντοπίστε συνοπτικά τα στοιχεία του ποιήματος που μας παραπέμπουν σε αυτήν. Ποιες συνθήκες ζωής δεσμεύουν τους ανθρώπους του πλατωνικού σπηλαίου και ποιες τους σύγχρονους δεσμώτες του ποιήματος; Ποια είναι η πρόταση του ποιήματος για την απελευθέρωση των σύγχρονων δεσμοτών;

Σύνθεση ερωτήσεων: Λ. Καλοκύρη και Κ. Τσαλουχίδης

6. Παράλληλο για τη ΔΕ 9

Πλάτωνος, Φαίδων 72e-73a

Στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, ο μαθητής του Σωκράτη Φαίδων διηγείται τη συζήτηση που έλαβε χώρα στη φυλακή λίγο πριν από τον θάνατο του Σωκράτη. Θέμα της η αθανασία της ψυχής. Στη συζήτηση μετέχουν και δύο Θηβαίοι φίλοι του Σωκράτη, οι Σιμμίας και Κέβης. Αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό τα επιχειρήματα του δασκάλου, περισσότερο ο Σιμμίας, λιγότερο ο Κέβης.

— Εξάλλου, Σωκράτη, είπε ο Κέβης παίρνοντας τον λόγο, σύμφωνα με εκείνο το επιχείρημα που συχνά επικαλείσαι, ότι δηλ. για μας τους ανθρώπους η μάθηση δεν είναι τίποτε άλλο παρά ανάμνηση, εάν αυτό ισχύει, τότε πρέπει κατ' ανάγκην να έχουμε μάθει κάπου όσα τώρα θυμόμαστε. Και αυτό είναι αδύνατο, εάν δεν υπήρχε κάπου η ψυχή μας προτού λάβει αυτήν εδώ την ανθρώπινη μορφή· ώστε και με αυτόν τον τρόπο φαίνεται ότι η ψυχή είναι κάτι αθάνατο.

— Αλλά, Κέβη, είπε επεμβαίνοντας στη συζήτηση ο Σιμμίας, πώς αποδεικνύονται αυτά; (...)

— Αποδεικνύονται, είπε ο Κέβης, μεταξύ άλλων και με την ακόλουθη ωραιότατη απόδειξη, ότι δηλαδή όταν οι άνθρωποι απαντούν σε ερωτήσεις, εάν τους ρωτά κανείς με τον σωστό τρόπο, τότε λένε οι ίδιοι τα πάντα ακριβώς όπως έχουν στην πραγματικότητα. Και βέβαια, εάν δεν ενυπήρχε μέσα τους ακριβής γνώση (έπιστήμη) και κρίση ορθή (όρθός λόγος), δεν θα ήταν ικανοί να το κάνουν αυτό (...).

Ενδεικτικές ερωτήσεις ερμηνευτικές-σύγκρισης παράλληλου κειμένου με κείμενο αναφοράς (10 μόρια):

(επιλέγεται εναλλακτικά η μία από τις δυο, για κριτήριο αξιολόγησης)

α) Έχοντας υπόψη το κείμενο Αναφοράς της Δ.Ε. 9 και το παράλληλο κείμενο που δίδεται, να παρουσιάσετε τους κύριους στόχους της πλατωνικής/ σωκρατικής εκπαίδευσης και τους τρόπους με τους οποίους αυτή παρέχεται.

β) Αφού διαβάσετε το παράλληλο κείμενο, να εξηγήσετε πώς σχετίζονται μεταξύ τους οι παραδοχές ότι η ψυχή είναι αθάνατη και ότι η γνώση είναι ανάμνηση.

Πλάτων, Φαίδων, 107c-d

Στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, ο μαθητής του Σωκράτη Φαίδων διηγείται τη συζήτηση που διεξήγαγαν μέσα στη φυλακή ο Σωκράτης και οι παρευρισκόμενοι μαθητές του, λίγο πριν αυτός πει το κώνειο. Ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι η ψυχή είναι αθάνατη, γι' αυτό και ο σημαντικότερος κανόνας του βίου είναι η *επιμέλεια της ψυχής*. Το απόσπασμα είναι από τον επίλογο του διαλόγου.

Το εξής όμως φίλοι μου, είπε ο Σωκράτης, είναι σωστό να σκεφτείτε · εάν όντως η ψυχή είναι αθάνατη, έχει βέβαια ανάγκη φροντίδας όχι μόνο για τον περίοδο αυτή που ονομάζουμε ζωή, αλλά για όλο τον καιρό · και τώρα βέβαια θα σας φανεί ότι είναι φοβερός ο κίνδυνος για εκείνον που θα παραμελήσει την ψυχή του. Διότι, εάν ο θάνατος ήταν απαλλαγή από τα πάντα, θα ήταν ανέλπιστα καλότευχοι οι κακοί, αφού με τον θάνατό τους θα απαλλάσσονταν ταυτοχρόνως και από το σώμα τους

και, μαζί με την ψυχή τους, και από την κακία τους, Τώρα όμως, αφού φαίνεται ότι η ψυχή είναι αθάνατη, δεν είναι δυνατό να υπάρξει γι' αυτήν καμμία άλλη αποφυγή των κακών ούτε σωτηρία, παρά μόνο μία: να γίνει όσο μπορεί καλύτερη και φρονιμότερη. Διότι η ψυχή έρχεται στον Άδη χωρίς να έχει μαζί της τίποτε άλλο εκτός από την ηθική της μόρφωση και τον τρόπο της ζωής της (*πλήν τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς*). Και αυτά είναι εκείνα που, όπως λέγεται, ωφελούν ή βλάπτουν στο μέγιστο βαθμό τον νεκρό, αμέσως μόλις αρχίσει η πορεία του προς τον κάτω κόσμο.

Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης με παράλληλο κείμενο

Έχοντας υπόψη το κείμενο αναφοράς της ΔΕ 9 και το παραπάνω παράλληλο κείμενο, να εξηγήσετε πώς επιτυγχάνεται κατά τη γνώμη του Σωκράτη η εκπαίδευση του ατόμου τόσο σε πνευματικό όσο και σε ηθικό επίπεδο, και ποια σημασία έχει η ορθή διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου και γιατί.

• Άλλα πλατωνικά κείμενα προς συσχέτιση με το κείμενο αναφοράς της ΔΕ 9

Πλάτωνος, Φαίδων 74b-73a

Ο Σωκράτης συνομιλεί με τον Σιμμία και προσπαθεί να του εξηγήσει πώς οδηγούμαστε στην ανάμνηση των Ιδεών. Ο λόγος εδώ αφορά στην Ιδέα της Ισότητας.

Σωκρ. Όταν είδαμε ότι είναι ίσα δυο ξύλα ή δυο πέτρες, μήπως τότε σκεφτήκαμε εκείνο το ίσον, που είναι ξεχωριστό από αυτά; Ή μήπως δεν σου φαίνεται κάτι ξεχωριστό; Εξέτασε το ζήτημα και από αυτήν την άποψη· δεν συμβαίνει κάποτε πέτρες ίσες και ξύλα ίσα, χωρίς ν' αλλάξουν, να φαίνονται άλλοτε ίσα και άλλοτε άνισα;

— Βεβαιότατα συμβαίνει.

— Ε τι, λοιπόν; Αυτό καθαυτό το ίσο σου φάνηκε κάποιες φορές άνισο ή η ισότητα σου φάνηκε ποτέ ανισότητα ;

— Ποτέ δεν γίνεται αυτό, Σωκράτη.

— Δεν υπάρχει, λοιπόν, ταυτότητα μεταξύ της ισότητας εκείνων των πραγμάτων και της ισότητας αυτής καθεαυτής (της έννοιας της ισότητας).

— Σε καμιά περίπτωση, Σωκράτη.

— Παρά ταύτα, με αφετηρία την ισότητα εκείνων των αντικειμένων - αν και είναι διαφορετική από την ισότητα αυτή καθεαυτήν- εσύ έχεις βάλει στο νου σου και έχεις αποκτήσει την γνώση της (ιδανικής) ισότητας;

— Πολύ σωστά μιλάς, είπε ο Σιμμίας. (...)

— Είμαστε άραγε σύμφωνοι στο εξής; Όταν κανείς δει κάτι και πει με τον νου του: «αυτό που τώρα βλέπω, τείνει μεν να είναι όπως κάτι άλλο από τα όντα, υστερεί όμως και δεν μπορεί να είναι σαν εκείνο, αλλά μένει κατώτερό του», ο άνθρωπος αυτός, που κάνει αυτές τις σκέψεις, είναι ανάγκη να έχει γνωρίσει εκ των προτέρων εκείνο με το οποίο, κατά τα λεγόμενά του, μοιάζει αυτό που τώρα παρατηρεί, αλλά υπολείπεται κατά τι και δεν μπορεί να ταυτισθεί;

— Είναι ανάγκη.

— Κατ' ανάγκην επομένως εμείς γνωρίζαμε την ισότητα πριν από εκείνη τη στιγμή, που είδαμε για πρώτη φορά τα ίσα αντικείμενα και σκεφτήκαμε ότι ορέγονται όλα αυτά να είναι όπως το καθεαυτό ίσο, αλλά υπολείπονται σε σχέση με αυτό.

— Έτσι είναι.

— [ΣΩΚΡ.] (...) Ωστε από τις αισθήσεις πρέπει να έχει την αρχή της η σκέψη ότι όλα τα αισθητά και ορέγονται να ταυτιστούν με την ισότητα την καθεαυτήν και υπολείπονται αυτής. (...) Πριν λοιπόν ν' αρχίσουμε να βλέπουμε και ν' ακούμε και να αντιλαμβανόμαστε με τις άλλες αισθήσεις, είναι ανάγκη να έχουμε γνωρίσει κάπου την ίδια την έννοια της ισότητας, για να μπορούμε μετά να ανάγουμε σε αυτήν την (ιδανική) ισότητα όσα μας παρουσιάζουν ως ίσα οι αισθήσεις, και να λέμε ότι όλα τούτα έχουν την τάση να ταυτιστούν μαζί της, αλλά είναι κατώτερα της.

— Αυτό, Σωκράτη, είναι αναγκαία λογική ακολουθία των όσων είπες μέχρι τώρα.

(...)

— Αφού λοιπόν αποκτήσαμε αυτή τη γνώση προτού γεννηθούμε και άρα γεννηθήκαμε έχοντάς την, μήπως γνωρίζαμε, και προτού γεννηθούμε και μόλις γεννηθήκαμε, όχι μόνο το καθεαυτό ίσο και το μεγαλύτερο και το μικρότερο, αλλά όλα τα σχετικά; Γιατί ο λόγος μας δεν αφορά περισσότερο το (καθεαυτό) ίσο, απ' ό,τι το καθεαυτό ωραίο και το καθεαυτό αγαθό και το δίκαιο και το όσιο και εν γένει (...) όλα εκείνα τα οποία ονομάζουμε με τον χαρακτηριστικό όρο «αυτό το οποίο υπάρχει» (αυτό ὃ ἔστι) (...).

[επεξεργασία-διασκευή: Κ. Τσαλουχίδης]

Ερώτηση «προεργασίας» στην κατανόηση του παράλληλου κειμένου (πριν προχωρήσουμε στην ερώτηση σύγκρισης κειμένου αναφοράς με παράλληλο κείμενο):

Ποια είναι η διαφορά μεταξύ της ισότητας όπως την αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις και της ισότητας όπως την συλλαμβάνει ο νους;

Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης με παράλληλο κείμενο

- ☐ Στη Κείμενο Αναφοράς της ΔΕ 9 ο Σωκράτης παρουσιάζει την παιδεία ως μία διαδικασία μεταστροφής της ψυχής «ἐκ τοῦ σκοτώδους πρὸς τὸ φανὸν». Αφού διαβάσετε προσεκτικά το Παράλληλο Κείμενο, να διερευνήσετε: Πώς ο Σωκράτης οδηγεί τον Σιμμία στην παραδοχή ότι η Ιδέα της Ισότητας υπάρχει εξ αρχής μέσα μας; Ποιος είναι ο ρόλος των αισθήσεων και του διαλόγου σε μία τέτοια παιδευτική διαδικασία;

Πλάτων, Αλκιβιάδης Β' 146d–147b

Η γνώση που δεν συνοδεύεται από τη γνώση του "βελτίστου" είναι συχνά επιβλαβής

Συζητώντας με τον Αλκιβιάδη για τη σημασία που έχει να προσέχει κανείς τι ζητά με τις προσευχές του από τους θεούς (βλ. και ΠΛ Αλκ2 141c–143a), ο Σωκράτης υποστήριξε ότι υπάρχουν πράγματα τα οποία είναι καλύτερο να τα αγνοεί κανείς παρά να τα γνωρίζει. Κι αυτό γιατί κάθε επιμέρους γνώση, αν δεν συνοδεύεται από τη γνώση του βελτίστου, μπορεί να αποδειχτεί επιζήμια. Επειδή, όμως, οι περισσότεροι είναι άφρονες, καθώς αγνοούν το βέλτιστον, είναι προτιμότερο να μην γνωρίζουν τίποτα. Και συνεχίζει:

Μτφρ. Α. Κούσουλας. 2001. Πλάτων. Αλκιβιάδης και Αλκιβιάδης Δεύτερος. Αθήνα: Πόλις.

ΣΩ. Βλέπεις λοιπόν, όταν έλεγα ότι υπάρχει φόβος η ξένη γνώση, αν κανείς την αποχτά χωρίς τη γνώση του βελτίστου, λίγες φορές ωφελεί και βλάπτει συχνότερα εκείνον που την έχει, βλέπεις άραγε ότι το έλεγα σωστά;

ΑΛ. Κι αν όχι τότε, τώρα πάντως, Σωκράτη, το βλέπω.

ΣΩ. Πρέπει συνεπώς, και πόλη και ψυχή, αν μέλλει να ζήσει σωστά, να πιάνεται από τη γνώση αυτή, ακριβώς όπως ο ασθενής από το γιατρό, ή από κάποιον κυβερνήτη όποιος θέλει να πλεύσει καλά γιατί χωρίς αυτή, όσο πιο ευνοϊκά φυσήξει η τύχη ή γι' απόκτηση χρημάτων ή για σωματική ρώμη ή κι άλλο τίποτε απ' αυτά, τόσο πιο μεγάλα σφάλματα είναι, φαίνεται, αναγκαίο να γίνονται. Κι αυτός που κατέχει τη λεγόμενη πολυμάθεια και πολυτεχνία, ορφανός όμως από την επιστήμη που λέμε, και σύρεται από την καθεμιά από τις άλλες, δε θα πέσει άραγε δικαίως σε βαρυχειμωνιά, αφού αρμενίζει στο πέλαγο χωρίς κυβερνήτη, ξετρέχοντας μετρημένο χρόνο στη ζωή του;

Ωστε συμβαίνει μου φαίνεται κι εδώ το γνωστό του ποιητή, που λέει για να ψέξει κάποιον ότι τάχα «πολλές μεν γνώριζε τέχνες, κακώς όμως, λέει, τις γνώριζε όλες».

Ερώτηση ερμηνευτική-σύγκρισης με παράλληλο κείμενο

- ☐ Αφού διαβάσετε το Κείμενο Αναφοράς της ΔΕ 9 και το Παράλληλο Κείμενο που δίνεται να παρουσιάσετε: α) τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που έχει το καθένα από τα δύο είδη γνώσεων, στα οποία αναφέρεται ο Σωκράτης, β) τα αποτελέσματα που επιφέρει στη ζωή του ανθρώπου το κάθε είδος γνώσεων.